

دانشگاه فرهنگیان

فصل نامه علمی-ترویجی آموزش پژوهی

سال پنجم، شماره هفدهم، بهار ۱۳۹۸

سنجش مؤلفه‌های مهارت ارتباطی در تدریس

(مطالعه موردی: مدرسان تربیت بدنی)

ابراهیم عزتی لاسری^۱، بهنام عاشقی^۲

پذیرش: ۹۸/۳/۴

دریافت: ۹۸/۱/۱۲

چکیده

در این پژوهش، مهارت ارتباطی مدرسان تربیت بدنی مورد مطالعه قرار گرفت. ابتدا با مروری بر کارهای انجام شده، مدل فرضی پژوهش انتخاب شد. پس از ترجمه، با توجه به نظر مشورتی گروه خبرگان پرسش‌نامه سنجش مهارت ارتباطی مدرسان تربیت بدنی طراحی و پس از تطبیق با نسخه اصلی و تأیید گروه خبرگان، به صاحبان فرایند یعنی مدرسان تربیت بدنی ارائه شد، سپس با استفاده از نرم‌افزار SPSS ورژن ۲۳ پایایی پرسش‌نامه از طریق آلفای کرونباخ ضریب ۰/۷۷۴ به دست آمد. بعد از آن با آنالیز عاملی اکتشافی، مدل پیشنهادی مهارت ارتباطی مدرسان تربیت بدنی تعیین شد. سپس با وارد کردن داده‌ها در نرم‌افزار LISREL ورژن ۸/۸۰، آنالیز عاملی تأییدی پرسش‌نامه تبیین شد. در نهایت، مهارت ارتباطی مدرسان تربیت بدنی با سه عامل بیان، مدیریت مکالمه و توجه معرفی گردید. اولین مؤلفه تأثیرگذار در تدریس به زبان فارسی بیان است، لذا می‌توان این نتیجه را مد نظر قرار داد که در بافت تدریس به زبان فارسی، گفتار استاد می‌تواند اولین و مهم‌ترین تأثیر را در برقراری ارتباط با دانشجویان داشته باشد.

کلیدواژه‌ها: مهارت ارتباطی، تدریس، مدرسان تربیت بدنی، بیان، آموزش پژوهی.

۱. استادیار و عضو هیئت علمی گروه زبان شناسی و زبان‌های خارجه دانشگاه پیام نور ایران.

۲. کارشناس ارشد رشته مدیریت ورزشی دانشگاه پیام نور ایران، نویسنده مسؤول، Behnam.Asheghi@yahoo.com

مقدمه

شاید فرض بر آن باشد که تدریس یعنی ارائه اطلاعات به طرف مقابل اما به بیان وارگاس (۲۰۰۹) تدریس فقط ارائه اطلاعات نیست، چون اگر این‌گونه بود، مدرس می‌تواند در یک اتاق خالی هم، سخنرانی عالی داشته باشد. توضیح و ارائه اطلاعات تنها بخشی از فرایند تدریس است. در حین ارائه مطلب باید توجه داشته باشیم که آیا دانشجو یا دانش آموز به ما گوش می‌دهد یا نه. بدون رسیدن به درک این که دانشجو یا یادگیرنده به آنچه که منظور ماست، رسیده یا نه، نمی‌توان گفت که تدریس به معنای واقعی‌اش، اتفاق افتاده است. پس تدریس واقعاً چیست؟ تدریس فرایندی است نه فقط در جهت انتقال دانش و اطلاعات بلکه در جهت ایجاد انگیزه برای یادگیری، و مهم‌تر این که یادگیری هم نه فقط برای دانستن بلکه برای انجام دادن، با هم زیستن و ماندن است.

از یک سو، از استادان دانشگاه و معلمان انتظار می‌رود تا در امر خطیر تدریس نهایت سعی و تلاش خود را برای ارتقاء سطح کیفی آموزش داشته باشند، ولی از سویی دیگر، آنها هر روز با مشکلات و موانع جدیدی روبرو می‌شوند. برای مثال هر روز با دانشجویانی مواجه می‌شوند که در یادگیری دچار اختلال هستند، مانند یادگیرندگان که انگیزه یادگیری ندارند و در کلاس درس حاضر نمی‌شوند، به تدریس توجهی ندارند، تکالیف خود را انجام نمی‌دهند، به رشته تحصیلی خود علاقه ندارند، نسبت به آینده شغلی خود ابهام دارند و بیش از یادگیری، دغدغه اشتغال دارند، یا کلاس‌هایی که ناهمگن‌اند و مواردی نظیر این‌ها. همه این مسائل، چالشی جدید در حوزه تدریس در دانشگاه، به وجود می‌آورد.

امکان دارد معلم در زمینه‌ای که تدریس می‌کند تسلط کافی داشته و بسیار حرفه‌ای باشد، اما اگر این تسلط با مهارت ارتباطی همراه نشود و معلم نتواند با فراگیرانش ارتباط مؤثر برقرار کند شایستگی وی زیر سؤال خواهد رفت؛ بنابراین یادگیری مهارت‌های ارتباطی می‌تواند عملکرد معلمان و کسانی را که به نحوی در کار تعلیم و تربیت هستند، ارتقاء دهد (نیکدل، ۱۳۹۰)، یکی از هنرهای مدیریت مکالمه در کلاس درس، پیوستگی ارتباط بین مدرس و دانشجو است به طوری که تفاوت‌های بین فردی در مکالمه اثر بدی نداشته باشد؛ این هنر به عنوان یکی از ارکان مهارت‌های ارتباطی شناخته می‌شود (نیومن^۱، ۲۰۱۶).

معلمان باید به جای استفاده از گفتمان سنتی، از گفتمان مدرن در برنامه تدریس خود استفاده کنند که برای این منظور باید مهارت‌های ارتباطی خود را ارتقاء دهند (پیمنتل و مک‌نیل، ۲۰۱۳). به عقیده یارکر^۲ (۲۰۱۶)، مهارت ارتباطی معلم ممکن است توسعه و یادگیری در کلاس را افزایش دهد.

1. Newman
2. Patrick Yarker

مهارت‌های ارتباطی، آن دسته از مهارت‌هایی هستند که به واسطه آنها افراد می‌توانند درگیر تعامل‌های بین‌فردی و فرآیند ارتباط شوند. یعنی فرآیندی که افراد در طی آن، اطلاعات، افکار و احساسات خود را از طریق مبادله کلامی و غیرکلامی با یکدیگر در میان می‌گذارند. در جوامع امروزی با پیچیده‌تر شدن فرآیند زندگی، اهمیت ارتباطات بیشتر می‌شود. در چنین جوامعی مهارت‌های ارتباطی یکی از مهم‌ترین عوامل توسعه و تعالی موفقیت انسان به شمار می‌رود (قاسمی و صائمان، ۱۳۹۶: ۴۵).

مهارت‌های ارتباطی به رفتارهایی گفته می‌شود که شخص می‌تواند از طریق آنها با دیگران به گونه‌ای ارتباط برقرار کند که باعث بروز رفتارهای مثبت و پرهیز از واکنش‌های منفی در طرف مقابل شود. این مهارت هنری است که می‌توان با آن با هر انسانی و از هر نژادی و با هر طرز فکری ارتباط برقرار کرد و می‌توان با این مهارت دوستان زیادی پیدا کرد. توسط این مهارت از تنش‌ها جلوگیری می‌شود و از تهدیدها به مانند فرصت استفاده می‌شود (عاشقی و همکاران، ۱۳۹۷: ۲۴).

مهارت ارتباطی پایه و اساس بسیاری از مهارت‌های دیگر را تشکیل می‌دهد که از میان آنها می‌توان حساسیت به پیام‌های کلامی و غیرکلامی، گوش دادن مؤثر و کارآمد و واکنش را نام برد (اوزکان و همکاران، ۲۰۱۴).

مهارت ارتباطی چه به صورت کلامی و غیرکلامی در هر بافتی، ارزش خاص خود را دارد و موفقیت در روابط حرفه‌ای، اجتماعی و حتی شخصی، به داشتن مهارت‌های ارتباطی، بسیار بستگی دارد و نهایت این که اکثر افراد جز در بعضی موارد خاص قابلیت ایجاد ارتباط موفق را دارند (ویلسن و سابی، ۲۰۰۳: ۷۸). بنابراین داشتن مهارت ارتباطی و تعاملی مناسب برای مدرسان نیز از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است؛ چرا که مدرسان و تعلیم‌دهندگان، تأثیر بسزایی بر زندگی یادگیرندگان دارند. برای مثال، معلم می‌تواند جوانی را از زندگی نابسامان نجات دهد، می‌تواند او را در برخورد با مشکلات آگاه و مقاوم سازد و حتی می‌تواند به گونه‌ای، یادگیرنده را تربیت کند که بتواند به آرزوهای دست نیافتنی‌اش هم برسد و در مقابل، کنشی نامناسب از سوی معلم می‌تواند باعث ایجاد تنفر از درس و یادگیری، در وجود یادگیرنده شود. مهارت‌های ارتباطی، توانایی اختصاصی به شمار می‌آیند که برای رابطه ضروری هستند؛ به طوری که انسان می‌تواند با استفاده از آنها هنگام انتقال نمادین پیام به شکلی کفایت‌آمیز رفتار کند (دامنجانی، ۱۳۹۶: ۴۰).

به عقیده وات و پیتل (۱۹۹۸) آموزش و کارآموزی مریان برای کسب مهارت‌های ارتباطی بسیار اثربخش است. یکی از پیش‌فرض‌های مهم رفتار سازمانی، شناخت ویژگی‌های فردی و ارتباطی افراد در جهت دسترسی به اثربخشی، کارایی و در نهایت بهره‌وری و تحقق اهداف سازمانی است. این موضوع ارتباط تنگاتنگی با جنبه‌های مختلف فردی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی دارد (نظری و همکاران، ۱۳۹۴: ۲۳).

مهارت‌های ارتباطی برای مریان از اهمیت زیادی برخوردار بوده و ضامن موفقیت‌شان است (عاشقی و همکاران، ۱۳۹۷: ۳). نقصان در مهارت‌های ارتباطی موجب کاهش احتمال موفقیت فرد و مهارت ارتباطی بالا باعث بالا رفتن درصد موفقیت فرد می‌شود (رستمی و پورسلطانی، ۱۳۹۶).

در ارتباط انسان با انسان، چهار نوع ارتباط به شرح زیر قابل تشخیص است: (شیرین و عابدی، ۱۳۸۸).
 ۱. ارتباط درون‌فردی یا درون شخصی: اولین سطح ارتباط، ارتباطی است که فرد با خود برقرار می‌کند. پیش از اقدام عملی برای ارتباط، انسان نقشه ارتباط را برای خود ترسیم می‌کند و نتایج احتمالی آن را در نظر می‌گیرد.

۲. ارتباط میان‌فردی یا ارتباط چهره به چهره: در این نوع ارتباط، فرایند تبادل پیام میان دو نفر شکل می‌گیرد. ارتباط میان‌فردی را می‌توان به عنوان فرایندی تعاملی توصیف کرد که در جریان آن، دو نفر پیام‌هایی را ارسال می‌کنند.

۳. ارتباط گروهی: این شکل از ارتباط، شامل رابطه میان تمام افرادی است که در قالب یک گروه دارای اهداف، فعالیت، رفتار و رهبر واحد هستند. اعضای این گروه در جهت تحقق اهداف مشترک با یکدیگر ارتباط برقرار می‌کنند؛ مانند سمینارها، کلاس‌های درسی و... در ارتباط گروهی، افرادی تقریباً قابل شمارش شرکت دارند.

۴. ارتباط جمعی: ارتباط جمعی، ارتباطی است که از طریق رسانه‌های جمعی مانند کتاب، مطبوعات، رادیو، تلویزیون و اینترنت صورت می‌گیرد و در لحظه‌ای واحد، یک پیام برای جمع کثیری از افراد ارسال می‌شود. در ارتباط جمعی، افرادی ناآشنا، غیرمشخص، نامتجانس و پرشمار که به راحتی قابل شمارش نیستند، مشارکت دارند.

هدف اصلی این پژوهش طراحی ابزاری است که مهارت‌های ارتباطی استاد را در بافت کلاس درس با زبان تدریس فارسی، بسنجد. بنابراین، به منظور تحقق اهداف این پژوهش با مروری بر کارهای انجام‌شده و مقالات و کتب مرتبط مدلی فرضی-مفهومی انتخاب شد. این مدل اساساً بر پایه مدل

اسپیتزبرگ^۱ (۲۰۰۶) و دارای ۴ عامل مهارت‌های توجه، مدیریت مکالمه، بیان و عزت نفس است. مهارت توجه یعنی به دیگران توجه داشتن و آنها را درک کردن؛ مهارت مدیریت مکالمه یعنی جریان مکالمه را در کنترل خود داشتن و تعامل را مدیریت کردن؛ مهارت بیان یعنی غرا و شیوا سخن گفتن و در نهایت، مهارت عزت نفس یعنی در مکالمه، آرام، متین و خونسرد و با اعتماد به نفس بودن است. در مبحث سنجش گفت و شنود به ویژه مهارت‌های ارتباطی، کارهای زیادی انجام شده است که می‌توان به مهم‌ترین آنها به اختصار اشاره کرد، از جمله پژوهش‌های برادلی جی. الچ و همکارانش^۲ (۲۰۰۲)، ورا اف. گوتیارز-کله لن^۳ (۲۰۰۲)، استرید ون و ایرینجن و جان ووترز^۴ (۲۰۰۵)، جیمز سیمپسن^۵ (۲۰۰۶)، ایرون بی. هورویتز و همکارانش^۶ (۲۰۰۶)، جانی ال. ماتسن^۷ (۲۰۰۹)، آنا فیلیپی و روجر ویلز^۸ (۲۰۱۰) و هیو سان جانگ وهای هیون یون^۹ (۲۰۱۰). آنچه از اکثر این پژوهش‌ها برمی‌آید، پرداختن به مسأله مکالمه در ارتباطات میان فردی است. این مقالات همه به نوعی به سنجش این کانال با ارزش ارتباط پرداخته‌اند؛ ولی طراحی ابزار سنجش در آنها دیده نمی‌شود؛ بلکه همه به گونه‌ای از ابزارهای استاندارد موجود مانند هلند وایپر، گو تنیر^{۱۰} استفاده کرده‌اند. بنابراین آنچه این پژوهش را نسبت به پژوهش‌های دیگر برجسته می‌کند، طراحی ابزاری است برای سنجش مکالمه مدرسان تربیت‌بدنی دانشگاه، آن هم در محیط تدریسی که با ویژگی‌های بومی، منطقه‌ای، فرهنگی و اجتماعی سخنورانش مطابقت دارد؛ مضاف بر این که کلام فارسی به عنوان زبان ملی و زبان تدریس از اهمیت ویژه‌ای در کشورمان برخوردار است. بنابراین، با توجه به نیاز و ضرورت استفاده مدرسان از زبان فارسی در تدریس، ابزاری برای سنجش این زبان طراحی می‌شود که استاندارد باشد و به موفقیت مدرسان تربیت‌بدنی از طریق شناخت عوامل مهم و متغیرهای مؤثر مهارت کلامی و ارتقاء هرچه بیشتر آن در تدریس به زبان

1. Spitzberg
2. Alge, B. J., Maria,
3. Gutierrez - Clellen, V. R.
4. Wieringen, A. V., & Wouters, J.
5. Simpson, J.
6. Horwitz, I. B., Hoewitz, S. K., Brandt, M. L., Brunicardi, Ch. F., Scott, B. G., & Awad, S. S.
7. Matson, J., & Wilkins, L.
8. Anna Philipi and RogerWales
9. Jung, H. S., & Yoon, H. H.
10. Göttinger¹&2 and Holland and Baird's Interpersonal Competence Scale

فارسی کمک کند تا در نهایت تعبیر شفاف‌تری از مهارت ارتباطی با دانشجویان و در عین حال متناسب‌تر با ویژگی‌های فرهنگی‌گفت و شنود زبان فارسی داشته باشند.

روش انجام کار

محدوده جغرافیایی این پژوهش کلیه دانشگاه‌های استان گیلان واقع در شمال کشور و در دسترس محققان است. برخی از این دانشگاه‌ها عبارتند از دانشگاه گیلان، دانشکده تربیت‌بدنی گیلان، دانشگاه علوم پزشکی گیلان، دانشگاه پیام‌نور گیلان، دانشگاه آزاد رشت، دانشگاه راهبرد شمال و... از آنجا که جمعیت این تحقیق استادان و مدرسان تربیت‌بدنی دانشگاه در دسترس محققان است، لذا با مراجعه به وب‌سایت دانشگاه‌های مذکور، تعداد استادان و مدرسان تربیت‌بدنی هر دانشگاه برآورد و به چهار گروه مربی، استادیار، دانشیار و استاد تمام تقسیم شد.

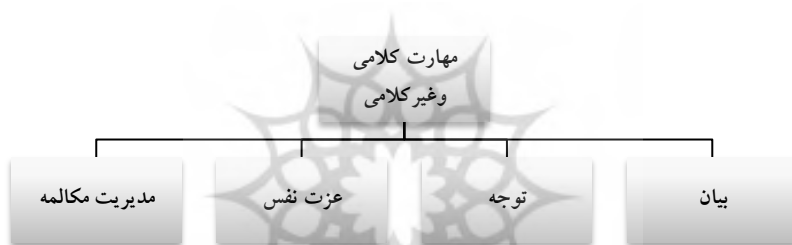
تجزیه و تحلیل داده‌ها

ابتدا، مدل مهارت ارتباطی اسپیتزبرگ که دارای ۴ عامل و ۲۵ متغیر بود، به گروه خبرگان ارائه شد تا آن را بر اساس ویژگی‌های کلامی و غیر کلامی مدرسان تربیت‌بدنی در تدریس به زبان فارسی، مورد تجزیه تحلیل قرار دهند و در نهایت به اعتبار محتوایی مدل دست پیدا کنیم. از این گروه که متشکل از ۱۲ استاد خبره در حوزه مهارت ارتباطات بین فردی بودند، خواسته شد تا در وهله اول، درجه اهمیت عوامل مهارت ارتباطی اسپیتزبرگ را بر اساس ویژگی‌های ارتباطی تدریس به زبان فارسی، مشخص کنند. سپس مدل اصلاح‌شده گروه خبرگان با توجه به متغیرهای هر عامل، از زبان انگلیسی به زبان فارسی ترجمه شد. این ترجمه را گروه خبرگان با مدل اصلی تطبیق دادند و پس از انجام اصلاحاتی مورد تأیید قریب به اتفاق گروه قرار گرفت. سپس مدل که به صورت یک پرسش‌نامه ۲۵ سؤالی تهیه شده بود، به صورت دستی و یا با پست الکترونیکی، به صاحبان فرایند، یعنی استادان و مدرسان تربیت‌بدنی در دسترس محققان، داده شد. به طور کلی از ۲۸۵ نفر، ۲۴۶ نفر به طور کامل به سؤالات پاسخ دادند که از آن میان ۳۵ نفر مربی، ۱۹۱ نفر استادیار، ۱۵ نفر دانشیار و ۵ نفر هم استاد تمام بودند. پاسخ‌های دریافت‌شده وارد نرم‌افزار SPSS ورژن ۲۳ شد و ابتدا ضریب آلفای کرونباخ آن به جهت محاسبه پایایی پرسش‌نامه گرفته شد که معادل ۰/۷۷۴ بود. بعد از این مرحله، آنالیز عاملی اکتشافی صورت گرفت. در آنالیز عاملی

اکتشافی از دو روش تحلیل مؤلفه اصلی^۱ و چرخش واریمکس^۲ استفاده شد. نتیجه آنالیز عاملی اکتشافی، یکی کفایت حجم نمونه و دیگری، ۳ گروه دسته‌بندی شده برای مهارت ارتباطی مدرسان تربیت‌بدنی در بافت زبان فارسی بود که در نرم‌افزار LISREL 8.80 آنالیز عاملی تأییدی محاسبه شد.

نتایج پژوهش

زمانی که گروه خبرگان مدل مهارت ارتباطی اسپیتزبرگ را بر اساس ویژگی‌های تدریس درجه‌بندی کردند، بالاترین درجه اهمیت را مطابق جدول (۲) به عامل بیان با میانگین توافق ۴/۷۵ از ۵ دادند. عامل توجه با میانگین ۴/۱۶۶۷ در رده دوم قرار گرفت و عامل عزت نفس با میانگین ۳/۱۶۶۷ در درجه سوم و در نهایت عامل مدیریت مکالمه با میانگین ۲/۸۳۳۳ در درجه اهمیت آخر قرار داده شد. بنابر نظر گروه خبرگان مدل مفهومی اصلاح شده به صورت نمودار (۱) نشان داده می‌شود.

نمودار ۱: مدل اصلاح شده مهارت ارتباطی مدرسان تربیت بدنی

در خصوص خروجی اول باید ذکر شود که آزمون‌های کی-زر-می-یو-الکین برای کفایت حجم نمونه‌گیری و همچنین آزمون همبستگی بارتلت، برای سنجش معنی‌داری اطلاعات موجود در ماتریس همبستگی استفاده شد که نتیجه آن در جدول (۱) آمده و نشان می‌دهد که حجم نمونه‌ها با کیفیت مناسب مورد تأیید قرار گرفته است.

1. Principle component analysis
2. Varimax Rotation Method

جدول ۱: کفایت حجم نمونه (کی-زر-می-یو-آلکین و بارلت)

۰/۸۰۴	مقیاس کفایت نمونه‌گیری کی-زر-می-یو-آلکین
۷۷۳/۰۰۳	آزمون بارلت: سنجش معنی‌داری اطلاعات موجود در ماتریس همبستگی
۸۲۰	درجه آزادی
۰/۰۰۰	معنی‌داری

اما در خصوص خروجی دوم آنالیز عاملی اکتشافی، باید ذکر کرد که سه گروه برای مهارت‌های کلامی و غیرکلامی مدرسان تربیت‌بدنی در تدریس به زبان فارسی مشخص شدند. در واقع بعضی از متغیرها تأیید نشدند و آنهایی که تأیید شدند، بالای ۷۰٪ بودند و به سه گروه دسته‌بندی شدند که در جدول شماره (۲) به آنها اشاره می‌کنیم.

جدول ۲: آنالیز عاملی اکتشافی

متغیرها	میزان بارگزاری	میزان بارگزاری فاکتور مهارت	میزان بارگزاری فاکتور مهارت مدیریت توجه
۲- روانی در صحبت (بدون تپق و ...)	۰/۹۹۵		
۴- شیوایی بیان و ادای کلمات	۰/۹۹۵		
۳- صدای غرا داشتن	۰/۹۹۵		
۱۱- بیان با میمیک صورت	۰/۹۹۵		
۵- تنوع در آهنگ	۰/۸۶۷		
۱۳- استفاده از ایما و اشاره	۰/۷۲۲		
۱۷- سؤال پرسیدن	۰/۹۷۳		
۱۴- بهره جستن از طنز و داستان در صحبت	۰/۹۷۳		
۲۲- خلاقیت در ورود مبحث جدید در صحبت	۰/۹۷۲		
۲۳- مدیریت موضوع مکالمه و تداوم آن	۰/۹۶۵		
۱۸- طرف مقابل را در مکالمه شرکت دادن	۰/۹۹۰		
۲۰- تشویق و ترغیب به گونه‌ای که طرف مقابل را به صحبت وا دارد	۰/۹۹۰		
مقدار ویژه	۲/۲۹۲	۳/۷۷۸	۶/۱۴۲
واریانس	۱۰/۴۱۸	۱۷/۱۷۳	۲۷/۹۱۱

شایان ذکر است که در آنالیز عاملی اکتشافی از شاخص‌های متعددی استفاده شد که یکی از آنها مقدار ویژه است. مقادیر ویژه^۱ در واقع مجموع کل استخراج‌های بارگذاری عوامل، به توان ۲ است. مقادیر ویژه نشان می‌دهد که تا چه اندازه هر عامل در تبیین^۲ واریانس مشترکی که زیربنای همه متغیرهاست، مؤثر واقع می‌شود. در حقیقت مقادیر ویژه یکی از موثق‌ترین دلایل در انتخاب عوامل نهایی استخراج شده می‌باشد؛ به عبارت دیگر، نزول معنی‌دار مقدار ویژه هر عامل، یعنی حذف آن از مدل (دیکسون، ۲۰۰۵). برای مثال در آنالیز عاملی اکتشافی، مدل اصلاح شده گروه خبرگان، عواملی که مقادیر ویژه آنها پایین‌تر از ۱ بود، در مدل پیشنهادی، بارگذاری نشدند. با این حد نصاب، فقط ۳ عامل قابلیت بارگذاری داشتند که گروه اول دارای مقدار ویژه ۶/۱۴۲، گروه دوم دارای مقدار ویژه ۳/۷۸۸ و گروه سوم با مقدار ویژه ۲/۲۹۲ بودند. لذا مقدار ویژه گروه‌های دیگر که پایین‌تر از ۱ بودند برای بارگذاری در مدل پیشنهادی حدنصاب کافی را نداشتند و حذف شدند. به تبع حذف عامل‌هایی که حدنصاب را نداشتند متغیرهایی نیز حذف شدند؛ برای مثال متغیرهایی مانند سرعت صحبت، حجم صدا، تماس چشمی، نحوه ایستادن استاد از زیرمجموعه مهارت بیان و یا خندیدن و لبخند زدن، لرزش دست و پا در هنگام صحبت از زیرمجموعه مهارت عزت نفس حذف شدند. همچنین گزینه کمی به سمت جلو متمایل شدن به جهت نشان دادن علاقه به صحبت، سر تکان دادن در تأیید حرف طرف مقابل و نوبت را در صحبت رعایت کردن از زیرمجموعه مهارت توجه به علت نداشتن مقدار ویژه کافی حذف شدند.

با این تغییرات، پرسش‌نامه اصلاح شده گروه خبرگان که دارای چهار عامل و ۲۵ متغیر بود، به پرسش‌نامه‌ای با سه عامل مهارت بیان، مهارت مدیریت و مهارت توجه تغییر یافت که در مجموع دارای ۱۲ متغیر بود. بنابراین در عامل مهارت بیان متغیرهایی مانند ۲- روانی در صحبت (بدون تپق و...)، ۴- شیوایی بیان و ادای کلمات، ۳- صدای غرأ داشتن، ۱۱- بیان با میمیک صورت، ۵- تنوع در آهنگ گفتار، ۱۳- استفاده از ایماء و اشاره، دارای میزان بارگذاری مناسب بودند و به طور کلی از مقدار ویژه کافی یعنی ۶/۱۴۲ با واریانس تبیین شده ۲۷/۱۹۷، به عنوان گروه اول، حفظ شده و استخراج شدند. در عامل دوم که مهارت مدیریت است متغیرهایی همچون ۲- سؤال پرسیدن، ۱۴- بهره جستن از طنز و داستان در صحبت، ۲۲- ورود مبحث جدید در صحبت، ۲۳- مدیریت موضوع مکالمه و تداوم آن، با مقدار ویژه ۳/۷۸۸ و واریانس تبیین شده ۱۷/۱۷۲ از حد نصاب کافی جهت استخراج برخوردار بودند. و

1. Eigen value
2. Explain

در نهایت عامل سوم، مهارت توجه است که دارای دو متغیر یکی ۱۸ یعنی قابلیت شمول طرف مقابل در مکالمه خود و درباره او نیز صحبت کردن و دومی ۲۰ یعنی تشویق و ترغیب طرف مقابل به صحبت کردن است. در هر دوی این متغیرها، طرف مقابل، از اهمیت ویژه‌ای در هنگام مکالمه برخوردار است. لذا متغیرهای این عامل نیز با مقدار ویژه ۲/۲۹۲ و واریانس تبیین شده ۱۰/۴۱۸ از حدنصاب کافی جهت استخراج برای مدل پیشنهادی برخوردار بودند. به طور کلی میزان بارگذاری‌هایی که بالاتر از ۰/۵ بودند، مورد قبول واقع شدند. همچنین لازم به ذکر است مدل اصلاح‌شده گروه خیرگان قبل از انجام آنالیز عاملی اکتشافی دارای ضریب آلفای کرونباخ ۰/۷۴۴ بود، اما بعد از آنالیز عاملی اکتشافی ضریب آلفای کرونباخ پرسش‌نامه (مدل) پیشنهادی به طور کلی ۰/۷۸۱ و بیشتر از مدل خام اولیه بود.

نتایج تحلیل عاملی نشان از وجود ۳ عامل داشت و این تفاوت ناشی از تفاوت‌های فرهنگی و وجود بستر متفاوت مهارت ارتباطی مدرسان تربیت‌بدنی در بافت تدریس به زبان فارسی است. البته مهم‌ترین دلیل تغییرات در این مطالعه ناشی از گروه‌بندی متغیرهایی است که همبستگی درونی دارند. و این همبستگی درونی موجود در بستر جدید، متفاوت از بستر مطالعات قبلی است. همچنین مهم‌ترین نکته، توجه به این امر است که عامل‌های به دست آمده چند درصد از پراکندگی میان مقیاس‌های پرسش‌نامه را توجیه می‌کنند که مطالعه حاضر با ۳ عامل بیش از ۵۶٪ واریانس را تبیین می‌نماید. همان‌طور که نشان داده شد، با آنالیز عاملی اکتشافی، سه عامل برای مهارت مکالمه‌ای مدرسان تربیت‌بدنی در تدریس، تبیین شد.

بنابر گفته‌های پیشین، در آنالیز عاملی اکتشافی ۳ عامل با ۱۲ متغیر تبیین شد. هم‌اکنون در آنالیز عاملی تأییدی پژوهشگران با همین پیش‌فرض به دنبال تفحص و تأیید عاملین و متغیرهای شان هستند. تحقیق و تفحص یعنی این که آیا هر متغیر زیرمجموعه واقعی آن عامل است یا نه؛ به عبارت دیگر کدام متغیرها زیرمجموعه کدام عامل هستند. دیگر آن که آیا مدل پیشنهادی با داده‌ها، برازش دارد یا نه. بدین منظور جهت ارزیابی جامع برازش مدل، از شاخص‌های متعددی مانند تخمین خطای مجذور میانگین ریشه^۱، چرخش میانگین ریشه استاندارد شده^۲ و شاخص برازش مقایسه‌ای^۳ استفاده شد.

همه شاخص‌های برازش، محدودیت‌هایی دارند و بنابر شرایط، هر کدام تأثیر و عملکرد خود را نشان می‌دهند. در بعضی شرایط بعضی از شاخص‌ها بهتر پاسخ می‌دهند و در بعضی شرایط، بعضی شاخص‌های

1. Root mean square error of approximation (RMSEA)
2. Standardized Root Mean Rotation (SRMR)
3. Comparative fit index (CFI)

دیگر؛ مثلاً بعضی از شاخص‌ها در شرایط نرمال بهتر کار می‌کنند و بعضی در شرایط غیرنرمال. مثلاً شاخص‌های RMSEA و CFI نسبت به بارگذاری‌های عامل نامشخص از حساس‌ترین شاخص‌ها هستند در حالی که SRMR نسبت به خطاهای مؤلفه‌های ساختارهای مدل، حساس‌تر است. بنابراین با ترکیبی از این شاخص‌ها می‌توان به برازش مدل با جامعیت بیشتری نسبت به هر شاخص به تنهایی دست یافت (تاباکینیک و فیدل، ۲۰۰۷). البته شایان ذکر است که:

$RMSEA \leq 0.05$ به عنوان برازش خوب، $0.05 \leq RMSEA \leq 0.08$ به عنوان برازش منطقی، $0.08 < RMSEA \leq 0.10$ متوسط و $RMSEA > 0.10$ ضعیف در نظر گرفته شده است (بایرن ۱۹۹۸).

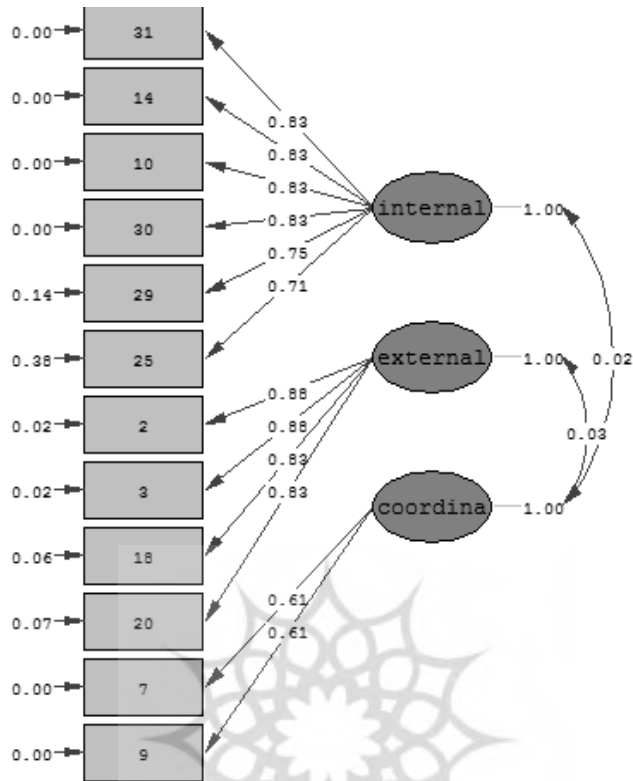
همچنین مقادیر شاخص برازش مقایسه‌ای برابر یا بیشتر از ۰/۹۰ به عنوان برازش خوب مد نظر است (همان، ۱۹۹۸). مقادیر باقی‌مانده میانگین ریشه استاندارد شده کمتر یا برابر با ۰/۰۸ به عنوان برازش مناسب ارزیابی می‌شود (همان، ۱۹۹۸). همچنین باید خاطر نشان کرد که مدل سه عاملی همبسته شده که از آنالیز عاملی اکتشافی به دست آمده، نتوانست معیار برازش مناسب (خوب) را به دست آورد. بنابراین، به منظور بهبود و ارتقاء مدل پیشنهادی ۳ عاملی، پژوهشگران شاخص‌های اصلاح مدل و تغییرات مورد انتظار را با استفاده از نرم‌افزار LISREL 8.80 انجام دادند. علاوه بر این، باید شاخص‌های استفاده شده به منظور برازش سیستم را هم ذکر کرد که عبارت بودند از:

$$RMSEA = ۰/۰۱۵$$

$$SRMR = ۰/۰۳۲$$

$$CFI = ۰/۸۷$$

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

نمودار ۲: بهترین مدل برازش شده آنالیز عاملی تأییدی

به طور کلی آنچه که از نمودار (۲) می‌توان یافت، ۱۲ متغیر است که با آنالیز عاملی تأییدی مورد تفحص قرار گرفتند و در نهایت تأیید شدند.

نتیجه‌گیری

در این پژوهش، مهارت ارتباطی استادان و مدرسان تربیت‌بدنی دانشگاه مورد مطالعه قرار گرفت و در نهایت، به سه عامل بیان، مدیریت مکالمه و توجه در مهارت ارتباطی مدرسان تربیت‌بدنی به عنوان مهم‌ترین عوامل اشاره شد. از مهم‌ترین عوامل سنجیده شده می‌توان به مؤلفه بیان اشاره کرد. بیان یعنی روانی و صحت در صحبت، شیوایی و غرایبی در کلام و صدا، بهره مناسب بردن از میمیک صورت، ایما و اشاره در هنگام صحبت. از آنجا که اولین مؤلفه تأثیرگذار در تدریس به زبان فارسی، بیان است،

می‌توان این نتیجه را مد نظر قرار داد که در بافت تدریس به زبان فارسی، گفتار استاد می‌تواند اولین و مهم‌ترین تأثیر را در برقراری ارتباط با دانشجویان داشته باشد. این نتیجه هم‌راستا با نتیجه اوزکان و همکاران (۲۰۱۴) است. به عبارت دیگر، می‌توان اذعان داشت که یادگیرندگان با مهارت شفاهی یاددهنده از انگیزه بیشتری برای یادگیری برخوردار خواهند شد، نکته‌ای که از لحاظ فرهنگی نیز در بافت ایرانی مورد تأیید است که یادگیرندگان ایرانی به ویژگی‌های بیانی یاددهنده، بیش از عوامل دیگر مانند مدیریت و ویژگی‌های شخصی اهمیت می‌دهند؛ نکته‌ای که مورد تأیید ظهیری (۱۳۸۷)، فرهانیان‌مقدم (۱۳۸۸) و مرزوقی (۲۰۱۱) نیز هست. در تربیت بدنی و تدریس به ورزشکاران به علت این که اکثر درس‌ها عملی است، یکی از مهم‌ترین ابزارهایی که برای انتقال مطالب به یادگیرندگان استفاده می‌شود مهارت‌های گفتاری و به عبارت دیگر بیانی است؛ چون اگر آنچه در ذهن مدرس است به خوبی تشریح و توضیح و به صورت کلامی ارائه نشود، ممکن است آسیب‌های جبران‌ناپذیری برای ورزشکاران و به نوعی یادگیرندگان داشته باشد. بنابراین ارائه همراه با ایماء و اشاره در هنگام صحبت، استفاده از زبان بدن و نیز شیوایی و غرایبی در کلام به وضوح نیت و شفافیت مفهوم در ذهن مدرس یا مربی کمک شایانی می‌کند؛ پس، بنا بر اهمیت سلامت جسمی ورزشکاران و یادگیرندگان، انتقال درست مفاهیم ورزش بسیار حائز اهمیت است. از آنجا که ورزشکاران خود نیاز به روحیه بالایی برای انجام فعالیت‌های ورزشی دارند، کلام مؤثر باعث ارتقاء روحیه آنها می‌شود و این خود از اهمیت بسزایی برخوردار است. این مطلب با پژوهش عاشقی و همکاران (۱۳۹۷) هم‌راستا است.

همان‌طور که انتظار می‌رود استاد از لحاظ بیانی در سطح مهارتی بالایی باشد، محوریت او نیز در کلاس از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. او باید محور ارتباط با دانشجو باشد و مکالمه را به گونه‌ای مدیریت کند که نه تنها شروع و پایانش در کنترل او باشد بلکه مخاطب را در فضای ارتباطی نگه دارد؛ در واقع هنر مدیریت مکالمه را داشته باشد. برای مثال، می‌تواند از پرسش استفاده کند و یا در حین صحبت برای تنوع و تأثیر غیرمستقیم، از داستان و یا طنز بهره‌برد. به هر حال، ارتباط را به گونه‌ای شروع کند که بتواند مخاطب را در مسیر ارتباط تا پایان نگه دارد؛ نتیجه‌ای که با دیدگاه کوپر (۱۹۹۱)، هام (۲۰۰۶)، افروز (۱۳۷۹) و مرزوقی (۱۳۹۰) هماهنگی دارد. البته باید توجه داشت که تدریس تربیت بدنی عموماً به صورت کارگاهی، عملی یا تیمی انجام می‌شود و به تبع آن آزادی افراد در محیط کار یا سالن ورزشی بیشتر است؛ به همین منظور رهبری افراد برای جلوگیری از تعارضات پیش آمده و به هم خوردن

نظم تیمی در مدیریت کلاس و مدیریت مکالمه از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است که با منابع فوق هم‌راستا است.

نکته آخر اشاره به این مطلب است که اگر بر فرض استاد دانشگاه از ویژگی‌های بیانی و مهارت‌های شفاهی بالایی برخوردار باشد و هنر مدیریت مکالمه را نیز بداند، این را باید در نظر گیرد که هر دوی این مهارت‌ها را در ارتباط با طرف مقابل بالفعل کند (یعنی ابراز ویژگی‌های بیانی) و مدیریتی متناسب با بافت ارتباط داشته باشد، بافتی که متشکل از استاد و دانشجویان است. بدون در نظر گرفتن طرف مقابل شاید ظاهراً خدشه‌ای در روند ارتباط کلاسی به وجود نیاید، اما طرف مقابل احساس وجود در مکالمه را ندارد. لذا استادی از ویژگی بالا در ارتباط کلامی برخوردار است که علاوه بر داشتن مهارت‌های بیانی و مدیریتی، دارای مهارت توجه به طرف مقابل نیز باشد. یعنی در هنگام صحبت از مخاطب یا مخاطبان نیز سخن بگوید و یا در مواردی آنها را وارد بحث و گفت‌وگو کند. به علت عملی بودن تدریس در تربیت بدنی فعالیت تک‌تک افراد باید زیر نظر مربی یا مدرس باشد تا کارها به نحو احسن صورت گیرد. مربی‌ای که بتواند همه افراد را در نظر بگیرد و از هیچ دانشجو و تمرین‌کننده‌ای غافل نشود، می‌تواند حتی آن دسته از ورزشکارانی را که به دلایل شخصی منزوی هستند نیز از تنهایی خارج کرده و به جمع بازگرداند و یا حتی می‌تواند در تشخیص استعدادها بالقوه امیدوار باشد. این موارد از توجه به دست می‌آید و یک دلیل دیگر برای توجه این که برقراری ارتباطی اخلاق‌مدار و دوستانه با همه ورزشکاران و یادگیرندگان به نحوی کار و روحیه تیمی را افزایش می‌دهد؛ نتیجه‌ای که با یافته‌های بروکس و بروکس (۱۹۹۹)، ظهیری (۱۳۸۷)، پسوکا دی کاروالو (۲۰۱۰) صالحیان (۱۳۸۹) و عاشقی و همکاران (۱۳۹۷) مطابقت دارد.

به طور کلی، مطالعه حاضر، جستاری بود تا مؤلفه‌های مهارت ارتباطی مدرسان تربیت بدنی در کلاس درس سنجیده شود. به عنوان پیشنهاد می‌توان در گسترش و تعمیم این تحقیق، در زمینه تأثیر مهارت ارتباطی مدرسان تربیت بدنی بر میزان پیشرفت تحصیلی دانشجویان نیز پژوهش دیگری انجام داد. همچنین می‌توان در پژوهش‌های آتی، بافت مورد مطالعه را تغییر داد.

منابع

- افروز، غلامعلی. (۱۳۷۹). «رابطه‌ها: معلم و شاگردها». پیوند: ۵. ص ۲۰۹-۲۱۴.
- دامنجانی، معصومه؛ سیدعلی کیمیایی و حسین حسن‌آبادی. (۱۳۹۶). «اثربخشی گروه درمان شناختی انسان‌گرایانه بر بهبود مهارت‌های ارتباطی و حل مسأله زنان متأهل». پژوهش‌های روان‌شناسی بالینی و مشاوره، ۷(۱) صص ۵۱-۳۸.

رستمی ینگجه، رضا و حسین پورسلطانی زرنندی. (۱۳۹۶). «مطالعه موردی وضعیت مهارت‌های ارتباطی مؤثر در دبیران تربیت‌بدنی استان اردبیل»، *اولین همایش ملی دستاوردهای علوم ورزشی و سلامت دانشگاه علوم پزشکی آبادان*. ۳۱ شهریور ۱۳۹۶.

زندی، احمد. (۱۳۸۸). «رابطه صمیمانه معلم و دانش آموز». معلم. ۲۲. صص ۳۵-۳۳.
شیرین، علی و خسرو عابدی. (۱۳۸۸). *اصول و مبانی ارتباطات*. دفتر آموزش و پژوهش استانداری تهران.
صالحیان، محمود. (۱۳۸۹). «معلم و ارتباط مؤثر با دانش آموز». رشد معلم. (۲) ۱۹. صص ۱۰-۸.
ظهیری، مهرداد. ۱۳۸۷. «ارتباط همگون و اهمیت آن در اداره مؤثر کلاس». معلم. ۱۴. صص ۳۱-۲۷.
عاشقی، بهنام؛ مرتضی رضایی صوفی و ابراهیم عزتی. (۱۳۹۷). «تعیین عوامل مؤثر در مهارت‌های کلامی مربیان برای جذب ناینیایان به ورزش». *دومین کنفرانس بین‌المللی دستاوردهای نوین پژوهشی در علوم اجتماعی، علوم تربیتی و روان‌شناسی*. ۳۱ شهریور ۱۳۹۷.

عاشقی، بهنام؛ مرتضی رضایی صوفی و ابراهیم عزتی. کلام روشن. (۱۳۹۷). چاپ اول. آمل: نشر اودیسه.
فرهانیان مقدم، مسعود. (۱۳۸۸). «ارتباط کلامی، زبان محاوره و فرهنگ مردم». *رشد علوم اجتماعی*. (۳) ۱۲. صص ۱۸-۶.

قاسمی، حمید و فاطمه صائمیان. (۱۳۹۶). «مقایسه وضعیت خود برنندسازی و مهارت‌های ارتباطی دانشجویان رشته تربیت‌بدنی با سایر رشته‌ها». *پژوهش‌های کاربردی در مدیریت ورزشی*. سال ششم، شماره ۳ (پیاپی ۲۳)، زمستان ۱۳۹۶، صص ۵۲-۴۳.

مرزوقی، رحمت‌الله. (۱۳۹۰). «چگونگی برقراری ارتباط در کلاس درس». تربیت. (۱۰) ۱۲. صص ۷۱-۶۶.
نظری، رسول؛ حمید قاسمی و زهرا سهرابی. (۱۳۹۴). «بررسی رابطه بین مهارت‌های ارتباطی، سبک‌های رهبری فرهنگ سازمانی و اثربخشی مدیران در سازمان‌های ورزشی: مدل‌سازی معادلات ساختاری». *پژوهش‌نامه مدیریت ورزشی و رفتار حرکتی*. سال یازدهم، شماره بیست و یکم، بهار و تابستان ۱۳۹۴.
نیکدل، حسن. (۱۳۹۰). *بررسی رابطه بین مهارت‌های ارتباطی معلمان با وضعیت تحصیلی دانش‌آموزان مدارس ابتدایی منطقه ۱۸ تهران*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه رودهن.

Alge, B. J., Maria, T. G., Heneman, R. L., Fox, J., & Rosemary, M. (2002). *Measuring customer service orientation using measure of interpersonal skills: A preliminary test in a public service organization*. *Journal of Business and Psychology*, 16 (3).

Brooks, Jacqueline G. & Brooks, Martin G. (1999). *In search of understanding: The case for constructivist classrooms*. Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development

Byrne, B. M. (1998) *Structural equation modeling with LISREL, PRELIS, and SIMPLIS: Basic concepts, applications, and programming*. Lawrence Erlbaum Associates, Mahwah, NJ.

- Cooper, Pamela J. 1991. *Speech Communication for the Classroom Teacher*, 4th ed., Scottsdale: Gorsuch Scarisbrick, Publishers.
- Dixon J. K. (2005). *Exploratory Factor Analysis*. In: Munro BH. *Statistical Methods for Health Care Research*. 5th ed. New York: Lippincott;: 321-349.
- Filipi, A., & Wales, R. (2010). *The organization of assessments produced by children and adults in task based talk*. *Journal of pragmatics*, 42, 3114-3129.
- Gutierrez-Clellen, V. R. (2002). *Narratives in two languages: Assessing performance of bilingual children*. *Linguistics and Education*, 13 (2), 175-197.
- Hamm, H. P. 2006. *Teaching and persuasive communication: class presentation skills*. A handbook for faculty, *teaching assistants and teaching fellows*. Harriest W. Sheridan center for teaching and learning; Brown University.
- Hargie, O. 1986. 'Communication as skilled behavior', in O. Hargie (ed.), a handbook of communication skills, Croom Helm, London/New York University Press, NY.
- Newman, R.M.C. (2016). *Working Talk: Developing a Framework for the Teaching of Collaborative Talk*. *Research Papers in Education* 31 (1): 177-187.
- Ozkan, H & Dalli, Mehmet. (2014). *Examining the relationship between the communication skills and self-efficacy levels of physical education teacher candidates*. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 152, 440-445
- Pessoca De Carvalho, M. A. 2010. *Communication skills for teaching*. Physics Research and teaching laboratory, university of São Paulo.
- Pimentel, Diane silva. McNeill, Kathrine. (2013). *Conducting Talk in Secondary Science Classrooms: Investigating Instructional Moves and Teachers Beliefs*. *Science Education*, Vol. 97, No, 3, pp. 367-394.
- Riggio, R. E. 1986. *Assessment of basic social skills*. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51, 649-660.
- Spitzberg, B. H. 2006. *Scaling the heights of interpersonal competence: The effects of alternative response scales on the measurement of interpersonal competence*. Top four paper presented at the Western States Communication Association Conference, Seattle, WA.
- Vargas, J. S. 2009. *Behavior analysis for effective teaching*. New York: Routledge Press.
- Vaught, C., & Pettit, D. (1998). An experiential approach to teaching in personal communication leadership and organization. *Development Journal*, 6 (9), 5-12.
- Wieringen, A. V., & Wouters, J. (2005). *Normalization and feasibility of understanding tests for Dutch speaking toddlers*. *Speech Communication* 47, 169-181.
- Wilson S. R. & Sabee C. M. 2003. *Explicating Communicative Competence as a Theoretical Term*. In Greene, J. O. & Brant, R. B. 2003. *Handbook of Communication and Social Interaction Skills*. LAWRENCE ERLBAUM ASSOCIATES PUBLISHERS.
- Yarker, Patrick. (2016). *improving on the Silence: Talk in classrooms*, *Forum* Volume 58, Doi: 10.15730/forum.2016.58.1.3.

Assessing University teachers' Communication Skills in teaching (Case Study: Physical Education teachers of Universities)

Ebrahim Ezzati Larsari¹, Behnam Asheghi²

Abstract

This study concerns studying the components of teachers' communication skills in teaching physical education. To start with, a comprehensive review has been conducted to attain the conceptual model of teaching communication skill. Moreover, the given model has been revised by an expert panel into a Farsi questionnaire. Next, the questionnaire was submitted to the subjects of the study to be filled out. In order to gain the explanatory factor analysis, the responses were fed into SPSS 23 and the reliability of the questionnaire has also been computed as 0.774. After that the output of EFA from SPSS was fed into LISREL 8.8 software to achieve the confirmatory factor analysis. The CFA upshot revealed three most important factors in PA teachers' communication skills as follows: Expression, conversation management and attention. As a final notion, it has been confirmed how to express what a PA teacher really means is considered as the most effective factor in PA teachers' communication skills.

Key word: Communication Skills, Teaching, Educational Instructors, Expression, Teaching, Education Studies

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

-
1. Assistant Professor and Faculty Member of the Department of Linguistics and Foreign Languages of Payame Noor University, Iran.
 2. M.A in Sport Management, Payame Noor University, Iran, Corresponding Author, Behnam.Asheghi@yahoo.com.